

Vizuális kultúra — képes folyóirat nélkül?

Üttörő jelentőségű munkát vállalt magára Mezei József, amikor a hazai képzőművészeti közírás helyzetét mérte fel, négy sajtóorgánium két évfolyamának mennyiségi és minőségi elemzése alapján (*Képzőművészeti közírásunkról a hetvenes évek fordulóján*. Korunk, 1981. 12.). Következtetéseivel, problémafelvetésével nagyjában egyetértek, az alábbiakban tehát inkább kiegészíteném tanulmányát. Figyelmes olvasata ugyanis hiányérzetet kelt bennem.

Előljáróban meg kell jegyezni, nem lapom, az *Új Élet* belső munkatársának minőségében szívek hozzá a cikkhez. Magam is azokhoz tartozom, akiket a szerző „a képzőművészetekhez (a képzőművészekhez) is vonzó riporter”-nek nevez; kimutatásában négy művészeti tárgyú közleménnyel a tárgykörben viszonylag rendszeresen publikálók közé sorol. De éppen ezért érzem kötelességemnek — részben vitatkozva — kiegészíteni az általa bemutatott körképet. Vitára készlet az a mód, ahogyan a tanulmány „a vizuális kultúra előretörésének korában” a romániai magyar művészeti közírást elemezve mellőzi a legnagyobb példányszámban megjelenő képeslapokat (*Dolgozó Nő, Új Élet*), valamint a legnagyobb közönséget magáénak tudó televíziót. Tehát éppen azokat, amelyek elsődlegesen alkalmasak a vizuális információk széles körű terjesztésére. Amelyek, mint a tanulmány szerzője is megállapítja, „részét vesznek, illetve részt kellene hogy vegyenek, főként közönségnevelő funkcióval, a művészeti életben”. Az elemzés alapjául szolgáló lapokat, folyóiratokat a szerző természetesen a maga szempontjainak, értékítéletének megfelelően szabadon választhatja meg — ez jogában áll. Nem vitás, hogy *A Hét*, az *Utunk*, az *Igaz Szó* és a *Korunk* jelentős szolgáltatásokat és tesz hazai magyar művészeti életünknek — amiből persze nem következik, hogy a többi lap csak „másodlagosan” teljesítene hasonló jellegű feladatokat. („A romániai magyar művelődési sajtó négy orgánumát [...] vettem alapul, minthogy ezek tekinthetők elsődlegesen nemzetiségi művelődési életünk sajtófórumainak.”) Magam is azt hiszem, „inkább kevesebb, mint több joggal” ítélkezik néhány lap fölött, mellőzi őket a felmérésében. De — ismétlem — jogában áll megválasztania az elemzésre kiszemelt lapokat, amennyiben ezek alapján a művészeti népszerűsítés helyzetére valóban megalapozottan lehet következtetni. Csak-hogy itt számokról van szó, és ezek alapján vitatkozom Mezei Józseffel.

Az adatokból, az elemzésből kiderül: az *Igaz Szó* két év alatt 161 képzőművészeti alkotás reprodukcióját közölte, ami az adott körülmények között egyáltalán nem kevés. Am az 1979–1980-as folyamaiban megjelentetett nyolc képzőművészeti tárgyú közleményéből következőleg „nem kíván érdemleges szerepet vállalni a romániai magyar művészeti életben”. Ha ez így van, akkor miért vizsgálja a szerző az *Igaz Szót* is ebben a vonatkozásban? Miközben mellőzi az *Új Életet*, az ország egyetlen, részben művészeti profilú képes folyóiratát, amely alakulása pillanatában kizárólag művészeti lap volt (1958–1959-ben a címe is tükrözte ezt: *Művészet*), de amelyik a későbbiekben „szenvedett” profilváltoztatások ellenére sem mondott le egyetlen pillanatra sem a művészetek tükröztetése iránti elkötelezettségéről. Indulása óta kerek huszonöt év telt el, ezalatt nem volt egyetlen olyan lapszáma sem, amelyben ne íródott volna egy, sőt több képzőművészeti tárgyú beszámoló, riport, és ne közölt volna nagyszámú reprodukciót. Ez az egyetlen folyóirat, amelynek évfolyamaiból a kései olvasó színes reprodukciók tükrében is felmérheti a hatvanas-hetvenes évek művészeti termését* Egy ilyen lapnak a szerepét, jelentőségét figyelmen kívül hagyni „a vizualitás korszakában” — ez már nem szubjektív megítélés kérdése. Ez: tévedés vagy éppen: hiba.

Mezei József írásának fő erénye, hogy elemzését adatokra alapozza. Az általam szükségesnek vélt kiegészítést én is adatokra alapozom, igaz, némileg

* Az *Új Élet* színes reprodukcióinak minősége, nyomdatechnikai okokból, sajnos, nemegyszer torz tükrö volt az eredeti műnek. Újabban viszont már csak fekete-fehér képek jelennek meg a lapban. (A szerk.)

kényelmesebb megoldást választva, ugyanis érvelésem alátámasztására elegendőnek véltem egyetlen évfolyam feldolgozását. Íme, az 1980-ban megjelent, 24 számra vonatkozó statisztika.

Ebben az évben, az ipar- és népművészeti alkotásokat is tükröző írások illusztrációjaként, a képzőművészeket bemutató fényképeket beleértve, a lapban összesen 140 reprodukció jelent meg (85 fekete-fehér, 55 színes, ezek között nagyformátumú, egész oldalas, kivágható és bekeretezhető hátlapok). A képzőművészeti tárgyú tudósítások, kiállítási beszámolók, műterem-látogatásokról szóló riportok száma: 57. Igaz, a tudósítások, beszámolók, ritka kivételtől eltekintve, „nyúlfarknyiak”, de ezen belül egyetlen év alatt 71 alkotó művész munkásságáról adnak hírt (illetve, hogy ne hamisítsák a tényleges helyzetet: az írások közül néhány történelmi jellegű, szerepel közöttük Barabás Miklóst megidéző is). Huszonkilenc szerző írta az említett írásokat. Ennyit a számokról.

Mezei József, utalván mindenekelőtt *A Hétt*ben megjelent anyagokra, a „nyúlfarknyi” megjelölést pejoratív értelemben használja. Elgondolkoztató szempont. A világ jelentős művészeti, kulturális folyóiratainak gyakorlatából tudjuk: a szerkesztőségek egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítanak az ilyen kis terjedelmű írásoknak. A kis terjedelem nem azonos a minőségi engedménnyel — ezt Mezei József mint gyakorló szerkesztő bizonyára maga is tudja. (Más kérdés, hogy vannak művészeti közíróink, kritikusaink, akik terjedelmes — olykor terjedős — tanulmányaik számára nehezen találnak közlési lehetőséget.) A mai szerkesztési feltételek között, amikor minden egyes művelődési-társadalmi profilú lapunk legalább két-három szakfolyóirat hiányát hivatott pótolni, a rövid anyagok igénylése természetes. Am ettől eltekintve: egy képezlap esetében ez sajátos követelmény is, kevés szöveg, sok kép — ebben is „a vizuális korszak” követeli a maga jussát.

Jómagam — és itt már nem értek egyet a szerző álláspontjával — egyenesen *A Hétt* (és következősképp az *Új Élet*) érdemének tartom, hogy kialakított egy olyan munkatársi hálózatot, amely tud vagy legalábbis kísérletet tesz röviden, velősen írni. A *Le Monde* kritikásai tíz mondatban emeltek az égbe, vagy rántottak le a sárba kiállító művészeket, és ezek a rövid írások szakmai szempontból is apró kis remekműveknek bizonyultak. Nálunk szegény Varga Katalin volt az, aki úgy tűnt: értett ehhez az írólag-szakmailag egyaránt megalapozott, rövid műbírálathoz. Csak remélni lehet, hogy lesznek hasonló képességű követői. Az *Új Élet* e tekintetben igyekezett rávenni munkatársait a rövid írások gyakorlására. Azt nem merném állítani, hogy teljes sikerrel. Tény, hogy huszonkilenc szerző között nagyjából ugyanazokkal a nevekkal találkozunk, mint a feldolgozott két hetilap és két folyóirat hasábjain. Közöttük: Banner Zoltán, Borghida István, Ditrói Ervin, Gazda József, Jánosházy György, Murádin Jenő, E. Szabó Ilona. Ugyanazok, akik képzőművészeti kiadványok, kismonográfiák szerzőiként is nevet szereztek. Vajon a rövid műfaj náluk is minőségi megalkuvással járna?

Végezetül csak annyit: az *Új Élet*, akár a *Korunk*, a szerkesztőségi szobáit hosszú évek óta a kiállító művészek rendelkezésére bocsátotta. Az *Új Élet* Galéria kiállításai már az ötvenedik sorszám felé közelednek; az már a szerkesztőség hibája, hogy nem tudta olyan társadalmi eseményre izmosítani a megnyitókat, mint teszi azt a *Korunk*. De ötven kiállítás! — a mai, teremszüke időkben, amikor egy-egy művésznek évekig kell várakoznia, hogy a közönség elé léphessen, olyan tett, amit szintén nem szabad figyelmen kívül hagyni.

Lenne itt még sok minden, amiről szólni kellene, egyebek között az állami mecénatúráról, amelyet tapasztalatom szerint ma már hatékonyan kiegészít a miniatűr magángűjteményeket kialakító — nagyjából értelmiségiekből verbuválódó — vásárlóerővel rendelkező réteg; szólni lehetne arról is, hogyan furakodik be a művészeti produktumot kereső-vásárló műgyűjtő bizalmába az álamatőr, aki valahol a giccs fölött, de az értékálló alkotás szintje alatti tákolmányaival elárasztotta a piacot. De érdemben csak akkor lehet e téren is következtetéseket megfogalmazni, ha valaki — mint Mezei József — ilyen irányban is számszerű vizsgálatokat végezne. Ijesztő adatokat gyűjtene össze — az utóbbi években az amatőrmozgalomban tapasztalható fellendülés káros melléktermékéről, árnyoldaláról, az álamatőrség terjedéséről. Úgyes kezű ügyeskedők a második, rejtett gazdaság szolgálatába állították a kép- és szoborgyártást — elegendő körülnézni orvosok, tanárok, mérnökök, mezőgazdászok, különösen a vidéken dolgozó értelmiségiek lakásai-ban, hogy lássuk: mennyire hiányzik az a bizonyos közönségnevelő funkciója a művészeti közírásnak, kritikának. Annak idején Sóni Pál az egyik hazai ősbemutatót porrá zúzó cikke fölé azt a címet írta: „Vigyázat, nem irodalom!”

Amatőr, álamatőr festészeti-szobrászati kiállításról szóló cikkben még nem láttam azt a figyelmeztetést: „Vigyázat — nem művészet!”

Erdélyi Lajos

Közgazdászok tartozása

Meglepetéssel olvastam a *Korunk* 1982. februári számában Papp József András cikkét a közgazdasági műveltség szükségességéről. Nem értem, mit akar a szerző bizonyítani vagy elérni e cikkel? Én is közgazdász vagyok, s egyetértek a szerzővel abban, hogy „a gazdasági ismeretek, a gazdasági műveltség nálunk általában még nem foglalta el az általános kultúra rendszerében az őt méltán megillető helyét”. De ha ez így igaz, és sokan úgy érezzük, hogy ez így nincs jól, akkor mi a teendő? Erre nem kapok választ az írásból. Az egyetlen utalást egy Pillich Lászlótól idézett rész tartalmazza: „ha kialakul bennünk, közgazdászokban az írás igénye, s amennyiben kialakulnak a közgazdasági jellegű írások közlésére állandósult keretek is.”

Kezdjük az idézet második részével. Ha Papp József András számításából indulunk ki, aki szerint több mint húszezerre becsülhető a magyar anyanyelvű, gazdasági munkakörben dolgozók száma (amit szerintem még el kell osztani legalább öttel, hogy megkapjuk azok számát, akiket valóban jó középfokon érdekel a gazdaságtudomány), akkor is úgy gondolom, a keretek adottaknak tekinthetők, tudniillik ott a *Korunk*, *A Hét*, néha az *Előre* és a *Kriterion*, valamint a *Dacia* kiadó, s bizonyos vonatkozásban a *Ceres*. Vagy nyisson a *Kriterion* közgazdasági alkkiadót? Vitatom a szerző azon állítását, hogy „lapjaink pedig — kevés kivételtől eltekintve — ugyancsak mellőzik az ilyen írásokat”. Az a meglátásom, inkább hiányolják. (Zárójelben hadd említsek egy konkrét esetet. Velem történt. Még 1977–78-ban megegyeztem a *Kriterion* kiadóval egy gazdasági témájú könyv megírásában. Biztatást kaptam, dolgozni kezdtem, a bemutatott résszel meg voltak elégedve, de azután minden abbamaradt. Nem a kiadón múlott.) Megemlíteném, hogy az *Előre* eddig minden gazdasági tárgyú könyvismertetésemet közölte. Meggyőződésem, hogy elsősorban azért, mert kevés ilyen írást kapnak, és nem azért, mert jól sikerültek voltak. Szóval, még ha figyelembe vesszük azt a véleményem, hogy a kiadókban túlnyomórészt filológusok és történészek dolgoznak, s emiatt talán egy irodalmi vagy közgazdasági írás nem egyforma eséllyel indul, akkor is csak azt a következtetést tudom levonni, hogy a jó cikkeknek helyet adnak (adnának). Bárcsak annyi problémánk volna az anyagi termelés területén a mérnökökkel, mint az „írástermelés” terén a filológusokkal!

S itt térjünk rá a Pillich László-idézet első részére, nevezetesen arra, hogy kialakult-e az írás igénye a közgazdászokban? Lehet, hogy igen, de ez önmagában még kevés. A témát nagyon kell ismerni, méghozzá az alapokat, és mindezekről illik „könnyen emészthető” stílusban írni. És ne csak a felszíni jelenségeket, a napi hullámzást reagáljuk le, hanem azokat a törvényszerűségeket is, amelyek ismeretében a következő hullám megjelenése már nem hat meglepetésként.

Úgy érzem, elnézést kell kérnem néhány szakembertől (Furdek Mátyás, Kun János, Papp József András, Tövissi Lajos, Vita László, Vorzsák Álmos), akik eddig is egyáltalán tettek valamit közgazdasági műveltségünkért, de állítom: alapvető, hozzáállásbeli hibánk, hogy mindig az elmélettel magyarázzuk a napi jelenségeket, tehát az elmélet követi (próbálja követni) a gazdaság napi eseményeit — azt a benyomást keltve az olvasóban, hogy utólag könnyű okosnak lenni —, és nem elsősorban az alapvető jelenségekkel, tendenciákkal és törvényszerűségekkal foglalkozunk. Ne értsük félre, a csillagász is megmagyarázza minden napfogyatkozáskor a jelenséget magát, de a részletes elméleti leírás a csillagok mozgásának általános rendszerébe ágyazva már létezik, függetlenül attól, hogy mikor következik be újra napfogyatkozás.

Összefoglalva: arról, hogy a hazai magyar nyelvű gazdasági szakirodalom hiányos, elsősorban a hazai közgazdászok tehetnek. Írni kell, sok és főleg jó cikket, könyvet, s ha az olvasók ezeket olvasva jobban értik a világot, nyilván megszeretik, igényelni fogják munkánkat, s nem lesz szükség arra, hogy siránkozzunk tehetetlenségünk fölött.

Török M. László